

NEMZETISZOCIALISTA ANALÓGIÁK A HARRY POTTER-UNIVERZUMBAN

Patrik L. BAKA¹

ABSTRACT

The paper focuses on the national socialist allegories of the world-famous *Harry Potter* series and the *Wizarding World* of J. K. Rowling. In its introductory part, it reveals some sharp Arya parallels between the universes of the most well-known speculative fictions. It continues with the explanations of how dictatorships are built through the capital curses of Rowling's fantastic world, then it focuses on the analogy between the Nazi occultism and the pure blooded doctrines of Voldemort.

KEYWORDS

interactive activities, national socialist allegories, pure blooded ideology, Arya ideology

BEVEZETÉS

„Nincs jó és rossz, csak hatalom van, és azok, akik túl gyöngék hozzá, hogy megszerezzék.”
(Voldemort; J. K. Rowling: *Harry Potter és a bölcsék köve*)

A tanulmány a Harry Potter-univerzum nemzetiszocialista áthallásaira fókuszál. Először a legismertebb transzmediális SF univerzumok árja analógiáira hívja fel a figyelmet, majd rátér Rowling világának vonatkozó párhuzamaira. A főbenjáró átkok mentén magyarázza az autoriter rendszerek kiépülését, majd Voldemort tanait vonja párhuzamba a náci okkultizmus egy-egy elemével. A munka a mű vitalista humanizmusát mindenekelőtt az elnyomó rendszerekkel szembeni ellenállásban véli felfedezni.

Az SF univerzumok nemzetiszocialista áthallásai

Az emberiség történelmének legsötétebb időszakát, a gonosz fizikai és szellemi megtestesülését a huszadik századi náci ideológia szárnyalása hozta magával. Azóta, ha egy irodalmi vagy filmes alkotás olyan politikai hatalom megalkotásába fog, ami a sötétség palástját viseli a vállán, óhatatlanul előtérbe kerülnek a náci áthallások.

Ha csak egy röpké pillantást vetünk is a három legismertebb spekulatív fikciós – s egyszersmind a populáris kultúra élvonalát képző – univerzumra, visszaigazolván látjuk ezt az állítást.

J. R. R. Tolkien főművében, *A Gyűrűk Urában* a gépiesen rendezett hadrendben felsorakozó, vasudvardi uruk-hai orkok légiói számos kritikus számára a Waffen-SS seregszemléit idézték meg – amit Peter Jackson mozijának látványvilága is tovább erősített –, egyenesen meddővé téve a szerző ennek ellenében tett, hathatós ellenállását az első kötet előszavában, aki szerint „[a] valóságos háború sem lezajlásában, sem végeredményében nem hasonlít a legendák háborújához” [1].

¹ PaedDr. Baka Patrik, PhD. Selye János Egyetem, Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék, egyetemi adjunktus, baka.l.patrik@gmail.com

A *Star Wars*-univerzum galaktikus birodalmának klónkatonái révén a Lucas-stáb már tudatosan idézte meg a náci hadsereget. Stratégiájuknak éppúgy része volt a totális uniformizáció, a katonák rohamosztagosként való megnevezése, rájátszva a barnainges SA nevére – a német „Sturmabteilung” ugyanis rohamosztagot jelent –, mint ahogy az sem véletlen, hogy a birodalmi hadsereg jószerevel kizárólag középkorú, fehér férfiakból áll, akik mind felsőbbrendű pozícióból szemlélik a többi fajt [2]. Tolkien esetében, középkorias világa okán a maskulin orientáció evidenciának tekinthető, ám a tündék külleme, s hogy képességeik révén megannyi vonatkozásban a többi középföldi faj fölött állnak, néhányak számára ugyancsak zavaró áthallásokat hozott [3].

J. K. Rowling *Harry Potter*-szériájában [4–10] még az iménti kettőnél is markánsabban érhetők utol a náci analógiák. A továbbiakban a nemzetiszocialista és az aranyvérű tanok összecsengését s képviselőik hasonlóságát tárgyaljuk.

A főbenjáró átkok és a diktatúrák

A nagyotált tekintve megállapítható, hogy politikai irányultságától függetlenül bármilyen diktatúra működése leírható Rowling varázsvilágának főbenjáró átkaival, az *imperius*szal – alkalmazva „Imperio!” –, a *cruciatusszal* – használva „Crucio!” – és az *Avada Kedavra*val.

Az első kettő, etimológiáját tekintve – a *Harry Potter*-univerzum átkainak legjavához hasonlóan – latin eredetű, az előbbi az „uralom/kormányzás”, az utóbbi pedig a „kín/kínzás” szavakat takarja. A harmadik ellenben vagy arab gyökerekkel bír, az „ahadda kedahra” kifejezésre játszva rá, minek jelentése „szavammal pusztítok”, vagy pedig a hasonló értelmű, arámi „abracadabra” egy változata, amelyet „pusztuljon a dolog”-két fordíthatnánk [11–12].

Ez a három bűvige az elnyomó rendszerek működés módját tükrözi vissza, hisz egy diktatúra mindig elvárja a vezér akarata szerinti cselekvést – *imperius* –, amit ha az egyén nem teljesít, úgy a csatlósok általi kínzásra számíthat – *cruciatus* –, s ha még ez sem töri meg, és továbbra is ellenáll, a halállal nézhet szembe – *Avada Kedavra*.

A Voldemort név francia nyelv felől felfejthető jelentése pedig, „a halál szárnyalása” nem csak a konkrét szereplő karakterrajzát predestinálja, de minden olyan vezetőét is, aki egy diktatúra kiépítését tűzi ki céljául.

Aranyvérűek és árják

A nemzetiszocialista árja tant Rowling világában a Voldemorték és elődeik által preferált „aranyvérű elsőbbség” váltja fel.

A származás mentén kiépített „hierarchia”, ami szerint a varázslók és boszorkányok közt vannak arany-, fél- és sárvérűek, annak alapján, hogy valakinek mindkét szülője, esetleg csak az egyik, vagy talán egy sem bírt mágikus képességekkel, a fajelméletet tükrözi vissza. A *Mein Kampf* vonatkozó tételeinek értelmében a mindenként fölött álló germán faj hivatott az uralkodásra, ami a többi néphez képest „übermenschnek”, azaz felsőbbrendűnek számít. Ilyenformán ők hozhatók párhuzamba a varázsvilág aranyvérűivel, a németek rokon népei – mint a skandinávok vagy az angolszászok – tekinthetők félvérűeknek, a többi nemzet pedig sárvérűnek számít. Utóbbiak és a varázstalan emberek, azaz a muglik közt alig tesz különbséget az aranyvérűséget súlykoló oldal. Felőlük nézve legfeljebb egy ahhoz hasonló viszonyban volnának leírhatók, ahogyan Hitler és ideológusai a szlávokat és a zsidóságot látták egymáshoz képest [13].

Az, hogy Voldemort őse, a Roxfort egyik alapító atyja, Mardekár Malazár már az alternatív középkorban is csak akkor fogadott volna be növendékeket a boszorkány- és varázslóképző szakiskolába, ha azok igazolni tudják, hogy aranyvérűek, talán a messzi múltba visszanyúló antiszemitizmus keserű mementója. A felvilágosult varázslók természetesen látják e kiközösítő, vérségi alapú ideológia megannyi buktatóját, és teljesen elhatárolódnak tőle – Mardekár is azért kényszerült a Roxfort elhagyására, mert alapítótársai nem osztották

véleményét. Ám amíg eredendően „csak” kizárni óhajtott az általa nem tisztavérűnek tartott jelentkezőket, távozásakor már a vérszomj uralkodott el rajta. Megépítette ugyanis a Titkok Kamráját, ahol azért hagyott hátra egy több száz évig élő bestiát, a baziliszkuszt, hogy reménybeli utódja majd annak segítségével „tisztíthassa meg” az iskolát. A kiközösítéstől tehát Mardekár is hamar eljut a gyilkosságig, ugyanazt a mintázatot követve, amivel a nácik hatalomátvétele is leírható, elég csak az antiszemitizmust legalizáló nürnbergi zsidótörvényekre gondolnunk [14].

Az iskolaalapító mellett egy másik nagyhatalmú mágus, Gellert Grindelwald is a varázslók felsőbbrendűségére hivatkozva véli úgy, hogy a mugliknak azok szolgálóivá kell válniuk, s eleinte nincs ezzel másként az az Albus Dumbledore sem, aki családi tragédiái hatására végül a varázstalan emberek egyik fő védnöke lesz. Mindketten az erőre, a származásra hivatkoznak a felsőbbbségi státusz igazolásakor, ahogy azt a nemzetiszocialisták is tették, árja tanaikkal. Beszédesnek mondható az is, hogy a pálforduláson átesett Dumbledore ugyanabban az évben, 1945-ben győzi le Grindelwaldot, amikor Hitler rendszere is megbukott [15]².

Az aranyvérűség elsőbbségét hirdető elmélet abszurditását az egyik főhős, Hermione Granger kimagasló tehetségével is igazolhatnánk, aki sárvérűként úgy volt évfolyamelső, hogy a társai közt több aranyvérű is akadt. A szerző talán az ő karaktere által is tiszteleg a megannyi hányattatásnak kitett, később sok esetben Nobel-díjjal jutalmazott zsidó tudósok és értelmiségiek előtt.

Hermionéval ellentétben az aranyvérű ideológia elsőszámú éltetője, Voldemort nagyúr saját félvérű származásának tudomásul nem vétele révén válik önnön elveinek megcsúfolójává, aki bár ténylegesen Mardekár Malazár utódja, ám az aranyvérű felmenő elvárásainak maga sem felel meg maradéktalanul. Épp ahogy Adolf Hitler is jócskán nem illett bele abba az idealizált árja-képbe, amit felsőbbrendűnek nevezett, már csak testi jegyeinek tekintetében sem, nem beszélve a felmenőit kutató legújabb vizsgálatok eredményeiről [16]. A Führernek persze nem kis fejfájást okozhattak azok a mendemondák sem, amelyek már uralma alatt is zsidó származását bizonygatták, apai nagypapaként egy módos izraelita férfit tüntetve fel, akinek a házában megesett nagyanyja is szolgált [17].

Malfoy és Himmler

A Voldemorthoz csatlakozott halálfalók legjava mindazonáltal, vezérükkel ellentétben aranyvérű, s büszkék évszázadokra visszanyúló, olykor vérfertőzésekben gazdag családfájukra. Közülük a legismertebbek bizonyosan Malfoy-ék – akik nem mellesleg tejfehér bőrűek, szikarak, kimértek, sűrű szeműek és szőkék –, Lucius Malfoy személyében pedig a tulajdonképpeni helyett is ismerhetjük meg. Ebben a tekintetben markáns párhuzam létesül közte és Heinrich Himmler, az SS főparancsnoka között, aki történetesen Madarász Henrik német-római császár reinkarnációjának tartotta magát [18], ősei közt pedig különösen büszke volt Margaret Himmlerre, akit boszorkányság vádjával ítétek máglyahalálra [19]. A két személyt azon döntésük is egybeköti, hogy a végjáték/bukás alkalmával mindketten elhagyják urukat. A *Harry Potter és a Halál ereklyéi* filmadaptációjának második részében emlékezetes mozzanat a Malfoy-család távozása, Himmler pedig 1945 elején tett kapitulációs nyilatkozatot a szövetségesek irányába, mire Hitler száműzte az NSDAP-ból. A felmentést nyert Luciuszal ellentétben a háborús főbűnös Himmler egy brit börtönben, a rá váró ítélet elől megfutamodva, a fogába rejtett ciánkapszulával végzett magával [20].

A továbbiakban ahelyett, hogy az egyes halálfalókat a nürnbergi per vádlottjaival, s a nemzetiszocialista elit kulcsfiguráival vonnánk párhuzamba – Bellatrix Lestrange-t például Eva

² Valerie Estelle Frankel tanulmánya a lehető legfeszesebben értelmezi egymás mellett a *Harry Potter*-univerzum és a nácizmus kapcsolatát, párhuzamos idővonalon tárgyalva például a hitleri hatalomátvétel és bukás, s a voldemorti működés stációt.

Braunna, vagy talán még inkább Hitler elvakult hívével, Magda Goebbelszel, aki a Bunkerben zajlott végjáték során mind a hat gyermekét megmérgezte –, talán egyszerűbb az egész szervezetet megvizsgálnunk.

A Halálfalók és az SS

A halálfalók csoportja Voldemort elitosztagaként írható le, és olyan feketemágusok válhattak a tagjává, akik a végsőkig elvakultan hittek a Sötét Nagyúr ügyében, és (elviekben) az életüket is feláldozták volna érte. Ilyen szempontból egyfajta védőosztagként tekinthetnénk rájuk, mely terminus az SA helyébe lépő SS, tehát a „Schutzstaffel” magyar megfelelője.

Az SS Heinrich Himmler parancsnoksága alatt teljesedett ki, szerveződése pedig mindvégig markáns okkultista jegyeket mutatott. Himmler maga is több szállal kötődött olyan titkos társaságokhoz, mint amilyen a Thule, amit a náciizmus, a pángermán és az antiszemita tanok bölcsőjeként is emlegetnek, de a szervezet különösen fogékony volt az okkultizmus és a miszticizmus iránt is. A szvasztikát, azaz a horogkeresztet eredendően ugyancsak ez az egyesület választotta szimbólumául, amit később aztán a náci is átvettek.

A kereszténységellenes Himmler fekete lovagrendjének, az SS-nek külön vallást, szimbólumrendszert és mítoszt kívánt megteremteni. A szervezet egyik jelvénye az ősi germán betűvetésből kölcsönzött, megkettőzött sig-rúna, a másik pedig a tisztisapkán viselt totenkopf, azaz a halálfej volt – az SS egyik legkegyetlenebb, utóbbi jelképről elnevezett egysége, a Totenkopfverbände látta el például a haláltáborok felügyeletét. Amellett, hogy a náci fekete lovagok harci egységei a Wehrmachttal együtt harcoltak a frontokon, a meghódított területek „megtisztításáért” is felelősek voltak. A Szovjetunió megszállt régióiban megszámlálhatatlan zsidó és szláv halála száradt a lelkükön. Az SS-esek a nemzetiszocialista tanok legelvakultabb követői voltak, s mivel nem a reguláris hadsereg részét képezték, ha fogságba estek, a szövetségesek sem kegyelmeztek nekik.

Himmler Wewelsburg várát szánta az SS szentélyének, és többször is itt találkozott lovagrendje legmagasabb vezetőivel. A kastély helyiségeinek nevével a német-római uralkodóknak állított emléket, és különböző ősi relikviákkal rendezte be annak termeit. A hátramaradt feljegyzések szerint nem csak hadászati és hivatali megbeszélések, de lelkigyakorlatok is zajlottak a vár falai között, s tervben volt egy SS akadémia alapítása, a legnevesebb tiszteknek szánt kripták, illetve a házasságkötésekhez illő, ősi tanok mintájára berendezett csarnok kialakítása is. A fellegvár fejlesztését a közeli munkatáborok foglyaival végeztették, a háború bukásának közeledtével pedig egy SS osztag robbantotta fel [21].

Feketemágia és okkultizmus

Himmler a Schutzstaffel-en belül hozta létre az Ahnenerbe nevű szervezetet is, mely kifejezés jelentése: „ősapánk öröksége”. Az intézmény megannyi, az okkultizmus és a náci tanok iránt egyaránt elkötelezett kutatót gyűjtött az égisze alá, és az ősi árja múlt feltárására törekedett. Expedíciókat szerveztek Görögországba, Észak-Afrikába, Izlandra és Tibetbe is, ahol mindenütt az árja ősök nyomát „kutatták”, de ez a társaság volt hivatott feltámasztani a pogány germán vallást éppúgy, miként a holokauszt igazolása is a feladatai közé tartozott [22].

Az egyes SS-tagok álmokat szöttek különféle legendákból ismert ereklyék megtalálása köré, mint amilyen például a Szent Grál, Hitler okkult irányultságát pedig jól jelzi a Longinus lándzsája iránti rajongása, melyet az Anschluss után rögtön magához rendelt. A fegyvert korábban Bécsben őrizték, a hozzá fűződő legenda szerint pedig világalomra segíti azt, akinek a birtokába kerül [23].

A Sötét Nagyúr varázstárgyak iránti rajongása, tetézve azzal, hogy horcuxokat készít belőlük – vagyis elrejteti bennük a lelke egy darabját, hogy ha a teste meghal is, általuk tovább élhessen –, összekapcsolódni látszik az SS-esek és Hitler kultikus relikviák iránti vonzódásával. Ahogy már szó is esett róla, a Führer igyekezett minél közelebb tudni magához Longinus lándzsáját, ami jól jelzi, mekkora jelentőséget tulajdonított neki. Ha pedig elfogadjuk a

legendát, a Krisztus életének kioltásáért felelős eszköz nagyon könnyen a halál egy evilági ereklyéjének lesz tételezhető.

Jól látható tehát, hogy a nácik működése mögött mindenkor ott húzódott egy olyan sötét dimenzió, aminek révén a túlvilági árnyékhatalmakat is a maguk szolgálatába kívánták állítani. Kicsit szabadabban fogalmazva: a fekete mágiát is segítségül hívták. Mivel pedig ez a hívó szó rendre az SS berkein belülről érkezett, bátran párhuzamba állíthatjuk azt J. K. Rowling feketemágusaival, a halálfalókkal.

A szimbolika

A fentebb emlegetett árja és aranyvérű tanok rokonságán túl a két szervezet, azaz a Halálfalók és az SS kapcsolatát erősíti szimbolikájuk hasonlósága is. Itt persze elsőrendűen nem az éjszín öltözékre kell gondolni, de a totenkopf-ra, az egyenruhán viselt halálfejre mindenképp. Voldemort csatlósai az alkarjukra tetováltatják ezt a kígyónyelvvvel kiegészített billogot; általa képesek kapcsolatba lépni urukkal; s ha sikerrel hajtanak végre egy küldetést, az égen is ezt a jelképet ragyogtatják fel. Az SS-Totenkopfverbände, tehát a haláltáborok őrei, működésük által óhatatlanul összekapcsolódnak a rowlingi sötét varázslóbörtön, az Azkaban dementoraival, s nincs ez másként a Mengeléhez hasonló, kísérletező „tudósokkal” sem.

Itt említhetjük meg a Sötét Nagyúr átka nyomán fogant sebhelyet is Harry Potter homlokán, ami mindamellett, hogy a filmben hathatósan idézi a náci fekete lovagok másik jelképét, a sig-rúnát, s vele együtt a Sir Oswald Mosley vezette, 1932 és 1940 között működő Brit Fasiszta Unió pártemplémáját, a gyűrűbe zárt villámot [24], más tartalmakat is hordoz. Amikor Harry és Voldemort közt kapcsolat létesül, a fiú sebhelye égő fájdalmat generál. Ugyanolyan kegyetlen jelképe tehát a varázslóvilág múltbéli borzalmainak, ahogy a horogkereszt is mindmáig lángoló szimbóluma a nácik rémtetteinek. A ciklus filmadaptációinak készítői részéről kitűnő megoldás volt továbbá azt a Ralph Fiennest felkérni Voldemort szerepére, akinek a leghíresebb szerepe Steven Spielberg hét Oscar-díjat nyert *Schindler listájához* kötődik, melyben azt az Amon Göth-öt játszotta, aki a Krakkói-Płaszów koncentrációs tábor parancsnoka volt.

UTÓSZÓ

Előrehaladva a könyvsorozat és a filmek alkotta transzmediális univerzumban, a szélsőséges erők folyamatos erősödését tapasztaljuk. Voldemort visszatérte után hamar fekete bőrkabátos, karszalagos egységek róják az utcákat és az erdőket, „s annak is weimari módra keserű az íze, ahogyan a halálfalók az utolsó két könyvben szép lassan befurakodnak a közhivatalokba, tetovált kezüket pedig ráteszik a sajtóra” [25], s a gyengülő elnöki hatalmat is viszonylag könnyen váltja fel egy, a sötétség iránt elkötelezett bábkormány. Ettől pedig már csak egy lépésre van, hogy a Mágiaügyi Minisztérium a holokausztot idéző intézkedésekkel és rendeletekkel forduljon a muglik ellen...

A gonoszt persze, megannyi húsbavágó veszteség árán végül sikerül legyőzni, felmerül viszont a kérdés, hogy meddig tart ki ez a győzelem?

Az eredendően színpadra írt *Harry Potter és az elátkozott gyermek* [26] egyes szereplői megtalálják azokat a kapukat, s általuk a módot, aminek révén újraéledhet a szélsőségesek lelkéből teljességgel talán soha ki nem irtott, és ki nem irtható nosztalgia. Mindez pedig óhatatlanul igaz a mi valóságunkra is. A radikalizmus, mihelyst egy kicsit is eltávolodtunk a különféle vészorszakoktól, újra felütötte a fejét, és Európa szerte a legtöbb helyen vissza is kúszott már a parlamentekbe. J. K. Rowling és szerzőtársainak alkotásai ilyenformán nem pusztán egy kor kegyetlen tombolásának állítanak emléket – a dolgozatunk elején emlegetett, két másik spekulatív fikciós univerzumhoz hasonlóan –, de (részben analógiáik révén)

egyszersmind arra is figyelmeztetnek, hogy a jóknak minduntalan készen kell állniuk, és vigyázni rá, hogy a sötétség az árnyékban maradjon. Mert mint ahogy arra Edmund Burke is tanít minket: „A gonosz diadalához csak annyi kell, hogy a jók tétlenek maradjanak.”

IRODALOMJEGYZÉK

- [1] TOLKIEN, J. R. R.: *A Gyűrűk Ura I. – A Gyűrű Szövetsége*, ford. GÖNCZ Árpád, Európa Könyvkiadó, Budapest, 2003, 540 p, ISBN: 9630774003, 12.
- [2] TÓTH Csaba: *A sci-fi politológiája*, Athenaeum, Budapest, 2016, 314 p, ISBN: 9789632935287, 35–54.
- [3] FIMI, Dimitra: *Tolkien, Race and Cultural History: From Fairies to Hobbits*, Pelgrave Macmillan, London, 2009, 240 p, ISBN: 978-0-230-21951-9, 131–154.
- [4] ROWLING, J. K.: *Harry Potter és a bölcsek köve*, ford. TÓTH Tamás Boldizsár, Animus, Budapest, 1999, 286 p, ISBN: 9638386770
- [5] ROWLING, J. K.: *Harry Potter és a Titkok Kamrája*, ford. TÓTH Tamás Boldizsár, Animus, Budapest, 2000, 316 p, ISBN: 9638386940
- [6] ROWLING, J. K.: *Harry Potter és az azkabani fogoly*, ford. TÓTH Tamás Boldizsár, Animus, Budapest, 2000, 400 p, ISBN: 9638386991
- [7] ROWLING, J. K.: *Harry Potter és a Tűz Serlege*, ford. TÓTH Tamás Boldizsár, Animus, Budapest, 2000, 674 p, ISBN: 963930705X
- [8] ROWLING, J. K.: *Harry Potter és a Főnix Rendje*, ford. TÓTH Tamás Boldizsár, Animus, Budapest, 2003, 752 p, ISBN: 9639307882
- [9] ROWLING, J. K.: *Harry Potter és a Félvér Herceg*, ford. TÓTH Tamás Boldizsár, Animus, Budapest, 2006, 624 p, ISBN: 9639563757
- [10] ROWLING, J. K.: *Harry Potter és a Halál ereklyéi*, ford. TÓTH Tamás Boldizsár, Animus, Budapest, 2008, 624 p, ISBN: 9789639715431
- [11] RENFRO, Kim: *The real linguistic inspirations behind 13 'Harry Potter' spells*, Business Insider, 2016. (Online: <http://www.businessinsider.com/harry-potter-spells-latin-origin-2016-1>)
- [12] CHALMERS, Carly: *Ten Harry Potter Spells Translated into English*, Today Translations, 2013. (Online: <https://www.todaytranslations.com/news/ten-harry-potter-spells-translated-into-english>)
- [13] MARIE, Alison: *Harry Potter and the History of the Holocaust*, Odyssey, 2016. (Online: <https://www.theodysseyonline.com/harry-potter-and-the-history-of-the-holocaust>)
- [14] VICK_HPFA: *The Influence of Nazi Germany on J.K. Rowling's Harry Potter Series*, The Leaky Cauldron (Online: <http://www.the-leaky-cauldron.org/features/essays/issue27/nazi-germany>)
- [15] FRANKEL, Valerie Estelle: *Harry Potter and the Rise of Nazism*, Valerie Estelle Frankel's Pop Culture Blog, 2012. (Online: <https://valeriefrankel.wordpress.com/2012/05/15/harry-potter-and-the-rise-of-nazism/>)
- [16] BALKE, Heidi: *Hitler 'had Jewish and African roots', DNA tests show*, The Telegraph, 2010. augusztus 24. (Online: <https://www.telegraph.co.uk/history/world-war-two/7961211/Hitler-had-Jewish-and-African-roots-DNA-tests-show.html>)
- [17] KERSHAW, Ian: *Hitler – 1889–1936 – Hybris*, ford. FAZEKAS István, Szukits Könyvkiadó, Szeged, 2003, 810 p, ISBN: 9639441945, 35.
- [18] NÉMETH István: *Heinrich Himmler. A Harmadik Birodalom főinkvizítora*, Rubicon, 2006/10, 6–15 p, ISSN: 0865-6347, 6–7.
- [19] NÉMETH István: *Ahnenerbe. Az ősi örökség intézménye*, Rubicon, 2006/10, 20–24 p, ISSN: 0865-6347, 20.

- [20] NÉMETH István: *Heinrich Himmler. A Harmadik Birodalom főinkvizitora*, Rubicon, 2006/10, 6–15 p, ISSN: 0865-6347, 7.
- [21] *Uo.* 17–19.
- [22] NÉMETH István: *Ahnenerbe. Az ősi örökség intézménye*, Rubicon, 2006/10, 20–24 p, ISSN: 0865-6347, 20.
- [23] NÉMETH István: *Az SS boszorkányai. Boszorkánykutatás és okkultizmus a Harmadik Birodalomban*, Rubicon, 2012/8, 56–67 p, ISSN: 0865-6347, 61.
- [24] A jelkép itt érhető el:
https://en.wikipedia.org/wiki/British_Union_of_Fascists#/media/File:Flag_of_the_British_Union_of_Fascists.svg
- [25] GREFF András: *Az út vége – J. K. Rowling: Harry Potter és a Halál ereklyéi*, Magyar Narancs, 2008/9. (02. 28.), ISSN: 1586-0647. (Online: http://magyarnarancs.hu/konyv/az_ut_vege_-_j_k_rowling_harry_potter_es_a_halal_ereklyei-68374)
- [26] ROWLING, J. K. – TIFFANY, John – THORNE, Jack: *Harry Potter és az elátkozott gyermek*, ford. TÓTH Tamás Boldizsár, Animus, Budapest, 2016, 312 p, ISBN: 9789633244654